

Мирјана Мариншек Николић

КАДА БИ ЈЕ ДАН ЗА ДАНОМ СТРПЉИВО ЦРТАЛА

О Џозефини Бејкер и Милени Барили
у Београду, 1929.

Хоћу да вас на тренутак вратим еротском мотиву: у једној импровизованој сцени Џозефина Бејкер у афро ритму изводи плес пред препуном кафаном београдског „Луксора”. Те хиљаду деветсто двадесет осме године, сликарка Барили у свом доживљају Бејкерове, кроз плес и нагост госпође са југа Америке, њеном банаана-костиму и фалусоидној природи јужног плодова, открива своју (не)контролисану страст и алузивну природу (не)спутане сексуалности.

Грешка је једино у томе што је „демонка” са југа Америке требало да буде нага. То је сликарки било пред очима, док је скривита у полумрачном простору кафане испуњене димом, опчињено посматрала игру црнопуте плесачице. Кроки потезима бележила је њене покрете. Миленина младалачка фасцинација Бејкеровом, добија и опипљив доказ: портрет Џозефине из хиљаду деветсто двадесет осме године стоји негде урамљен. Али иза свега тога, иза завесе чује се њихов шапат. Крајње су тајновите. Милена, окренута леђима београдској чаршији, о томе не жели да разговара.

Нећу погрешити ако сматрам да је ово увод у сликаркин вишезначни расцеп између жеља и снова. Серије загонетних ликова, аутопортрета и *двозначности*, кроз иконографски садржај постају њена тематска опсесија. У флуидном сусретању пле-

сачице и сликарке, хиљаду деветсто двадесет осме године, десиле су се две случајности. У јуну те исте године, Милена напушта *Akademie der bildenden Künste* у Минхену, и са мајком Даницом одлази у Париз. Кратко борави у Паризу, у коме руска балерина светског гласа, Ана Павловна, већ потискује са сцене Бејкерову. Црнопута плесачица све више размишља о посети остатку Европе, земљама Балкана. Осећа привлачност *energie vital* тог поднебља. Истини за вољу, не могу да уђем у Миленин париски атеље, нити на место Џозефининих варијететских наступа; преостаје ми да њихов (београдски и/или париски?) сусрет на неки начин докучим. То ми, уосталом, наговештава Миленина двојница. Она у огледалу. Као удвојени портрет незнане особе, Миленине слике се играју са два лица истог живота: са свесним и подсвесним, слободом и спутаношћу, наметима и чедношћу. То је основа на којој Милена гради тиху и изненадну побуну своје двојнице, када је схватила да све што је волела до тада не само да јој није довољно него је и удаљава од њеног правог бића. Милена пролази пут самокажњавања, самоискушавања и самоспознавања. Обуздавала је своје страсти и своје снове дубоко у себи. Али, страсти и снови се понекад преплићу.

Десило се да у децембру хиљаду деветсто двадесет осме године, у Новинарском дому на Обилићевом венцу, Милена присуствује отварању своје самосталне изложбе у Београду. Око пола метра платна од по сто радова – претежно са минхенских студија, слике, пастели и париски цртежи су мањег формата. Одмах потом, у јануару хиљаду деветсто двадесет девете године, управа „Женског покрета” приређује јој изложбу у Пожаревцу у основној школи (тадашњој „Крстиној кући”). У листу *Време* њен уметнички карактер описују кроз живахне фантазије, смисао за гротеску, несвакодневне сцене и личности (...). Милена допушта да те личности провру у њеној чистој, па ипак бизарној фантазији. Дефилију ту и Џозефина Бејкер, као и гротескне фигуре из *1001 ноћи*, париски жиголои, фаталне жене, играчице, улични типови... сви заносних очију, погледа и додира.

Џозефина Бејкер у Паризу више није могла да опстане, у Бечу су је, као уосталом и у Будимпешти, хладно примили. Стиже Оријент експресом у Београд, почетком априла хиљаду деветсто двадесет девете године. На београдској станици је дочекује одушевљена младеж: гимназијалци са фотографским апаратима, ученице са ташнама, а било је и постарије господе, која су се тобоже немарно шетала по страни. Код нас је постала

Милена Павловић Барили: *Џозефина Бејкер*, 1928.

прворазредна сензација. Црначка лепотица остаје у Београду два дана. А можда и три. „Црна звезда“ са Далеког запада, осећа се, изгледа, веома угодно на нашем Блиском Истоку. А не осећа се рђаво ни њен пратилац, доброћудан, питоми италијански гроф. У једном старом броју *Полиџике* из априла хиљаду деветсто двадесет девете године један сугестивни цртеж угљем насловљавају са: „Црна звезда“ у београдској чаршији“. Она еротичном игром увесељава госте у „Луксору“, пева болећиве црначке песме за које се вели да воде порекло од побожних песама првих хришћанских мисионара. И одмара се у свом стану „Ексцелзиора“ у друштву свог верног пратиоца. После представе Бејкерова одлази у новоотворени локал „Јар“, у коме већ неколико вечери наступају две младе Рускиње. Оне увесељавају један добар део ноћног Београда. Плесачице се крећу у ритму око подијума и шапућу једна другој тајновите поруке. У паузи, оне седе заједно у мрачнијем делу салона након што су испиле нешто жестоко. Једна је прилично попила а друга јој пружа цигарету коју затим

пали. Лаким покретом приноси запаљену шибицу њеном лицу и један трен је држи испред ока док се не угаси. Две беле жене обучене су у црно у црвено омаланој просторији. А црна жена се појављује у краткој белој хаљини. Оркестар је засвирао некакву луду игру, а публика запљескала када се „Црна звезда” појавила на улазу. Џозефини, за столом, прилазе обожаватељи, и телеграм, на коме је ћириличним словима исписано нешто што она не разуме. Из Чачка неки господин, по имену Бора Обрадовић, моли „Црну звезду” да му пошаље своју фотографију. Шта је то Чачак? – једва је изговорила. Објаснили су јој да је то за нашу земљу отприлике оно што је за Америку рецимо Бостон у Масачусетсу. Ча-ча-к! – отпевала је у ритму ча-ча-ча „Gentil!”... и дала налог грофу да се фотографије пошаљу у Чачак. И рекли су јој да је Београд веома богат кафанама: управо, он је познат по веома развијеном кафанском животу. У том погледу ретка је европска варош која се може с њиме такмичити. И још нешто су јој наговестили: да зна да су кафане у Београду подешене за леп провод и да се у њима човек с пуним новчаником увек може провести боље него код своје куће. Неки обешењак је још додао да у нас има и постоји велики број људи који сва задовољства траже по кафанама, у којима се, како би се могло мислити по називу, пије само кафа. Међутим, хе, хе, хе... у њима се добијају и сва остала пића. А и јела. Објаснили су јој на француском да кафана значи уједно и гостионица и хотел у ширем смислу. Ту се могу добити и постеља и билијар, и шах и карте, и женска (ту се она грохотом насмејала: О, ла, ла!...) и ђувеч, и кечига и пиво, и ракија и...! Зато није ни чудо што је Београд начичкан кафаницама у којима се добија све што се зажели. Кафа, пиво, ракија, вино. Тањир јела, све се то продавало по динар.

О! о!..., зачу се руска музика! Сјајно... вели Џозефина и притом стреса своја рамена, јежи се и подрхтава читавим својим еластичним и витким телом. *Oui, oui...* Волга... *Les bateliers de la Volga* – одговара јој пратилац, гроф Пепито, у тону као да је подучава. Чини се да Џозефинина појава зрачи. Њене крупне очи само играју и маме. Њени велики и бели зуби блистају док говори својим чудним француским језиком, оним истим језиком којим говоре и сви њени земљаци који проводе ноћи у Паризу крај бенџоа, бубњева, са саксофоном или гитаром у рукама... Џозефина допуњује свој говор гестикалацијом, експресивном мимиком. Устала је са пиротског ћилима на коме је час клечећи, час чучећи певала говорећи и говорила певајући. Своју белу

хаљину заменила је појасом о који виси крупно бисерно класје са дугачком кукурузном свилом од златних влакана. Готово. Фајронт! Џозефина је своје одиграла и отпевала.

На крају, сви су хтели да добију њену слику, и то ону са посветом. Моле је. Младићи који сваког дана гордо пролазе београдским корзом, уштогљени и намргођени, татини и мамини синови заборављају своју надменост и преклињу је за потпис. Свима дели своје слике. Неће она, тек тако, да им прави малере. Људима који су платили за своја места по две и три стотине динара. У Београду, Параћину и Книну, девојке су се дрмусале, извијале, кршиле, грчиле у најлућим гримасама. Ноћу су сањале о „Црној звезди”, а дању грабиле њене слике из излога дуванџијских.

У том београдском периоду Милениног уметничког сазревања јавља се један парадокс: њено академско образовање добија форму неке неакадемске визије. У свој школски образац Милена укључује елементе масовне културе – филмски плакат, моду и филмску холивудску фикцију. Није ли то био, већ тада, њен наговештај одласка у Нови свет? Иако је одмах по доласку у Њујорк, хиљаду деветсто четрдесете, са својом импресивном збирком радова имала самосталну изложбу у Gallery Levy, Милена свој сликарски таленат преноси на поље примењених уметности: костимографију и моду. Са искуством стеченим у Паризу, преиначује га у потпуно аутономан, лични стил и ликовни израз у моди и дизајну. Милена осмишљава графичка решења, надахнута креацијом хаљина и одевних предмета. Своје радове: *Hot pink with cool gray*, *Today little pink angel*, *Model of an evening dress*, и остале намењене модним часописима *Vogue* и *Town and country*, слика уљем на платну кашираном на картону. Њено занимање за рекламни аспект уметности било је дизајнирање за *Нови свет*.

Док посматрам њене омиљене ликове: Џозефину, Павловну, Рудолфа Валентина, и др. са платна ми излази пред очи лик ове младе девојке. Ње, из старе србијанске породице: танке, витке, са дугим нежним прстима, који као да су створени за сликарску кичицу. У очима јој гори светло, оно светло које долази од повишеног душевног живота, од оног нервозног, огромног илузионистичког простора. Којим не провејава замишљеност и страх – већ се наслућује свест о космичком јединству себе и себи свих сличних.